

Dues línies terriblement paral·leles

Dues línies terriblement paral·leles

1a edició: 1978

2a edició: 2009, Club Editor

1a edició en aquesta col·lecció: maig de 2016

© de la novel·la: hereus de Francesc Grau Viader, 2009

© del postfaci: Agustí Alcoberro, 2016

© d'aquesta edició: Club Editor 1959, S.L.U.

Coves d'en Cimany, 2 – 08032 Barcelona

www.clubeditor.cat

ISBN: 978-84-7329-208-5

Dipòsit legal: B 8418-2016

Disseny gràfic: Àngel Uzkiانو

Il·lustració de la coberta: Aina Bonet

Imprès a Romanyà Valls

*Qualsevol forma de reproducció, distribució,
comunicació pública o transformació d'aquesta
obra només es pot realitzar amb el permís dels seus
titulars, a part de les excepcions previstes per la llei.
Adreceu-vos a CEDRO si necessiteu fotocopiar-ne
o escanejar-ne fragments.*

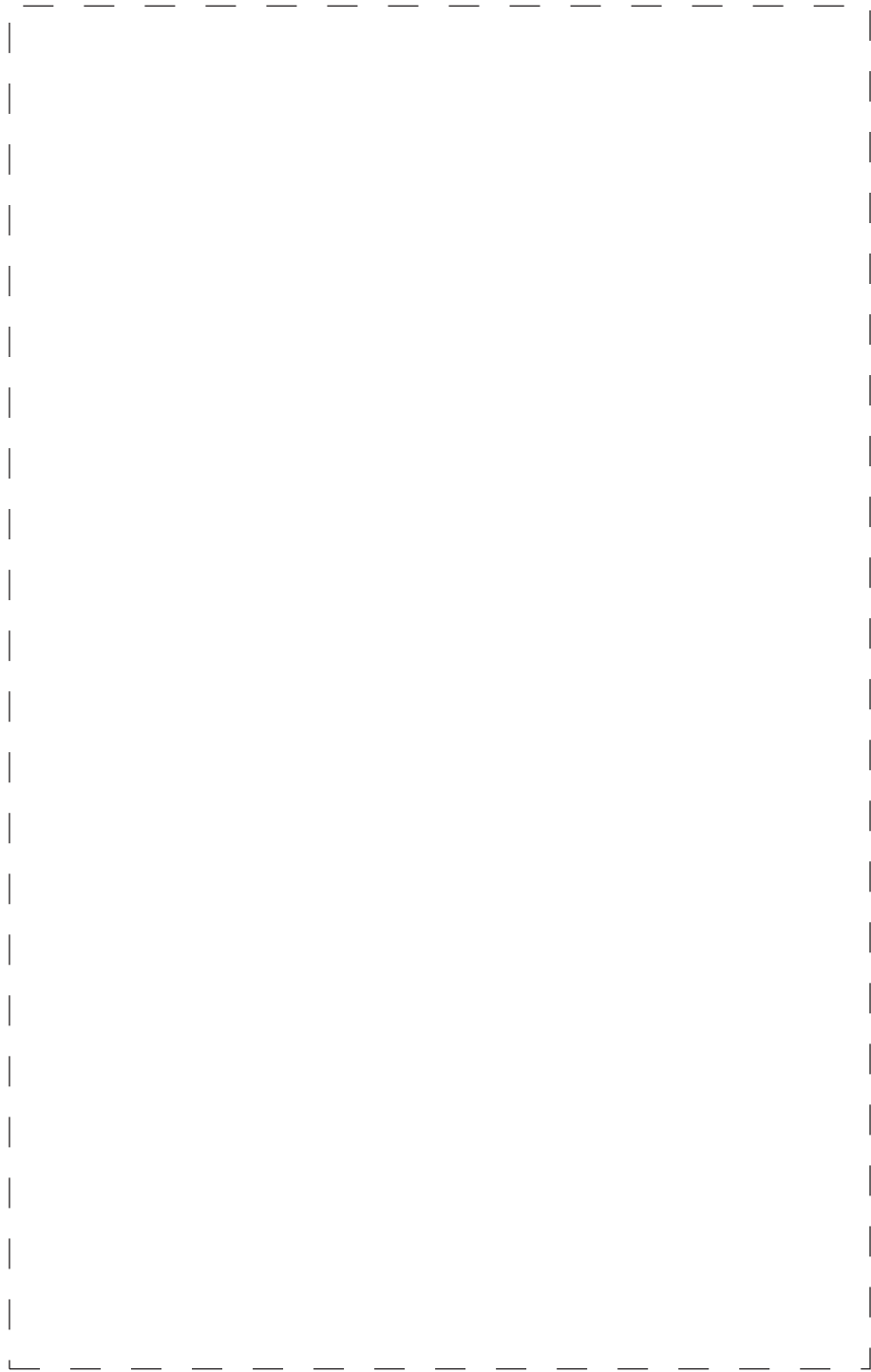
Francesc Grau i Viader

Dues línies terriblement paral·leles

Diari d'un combatent de disset anys

Amb un postfaci d'Agustí Alcoberro

Cj Club
Editor
Jove

TAULA

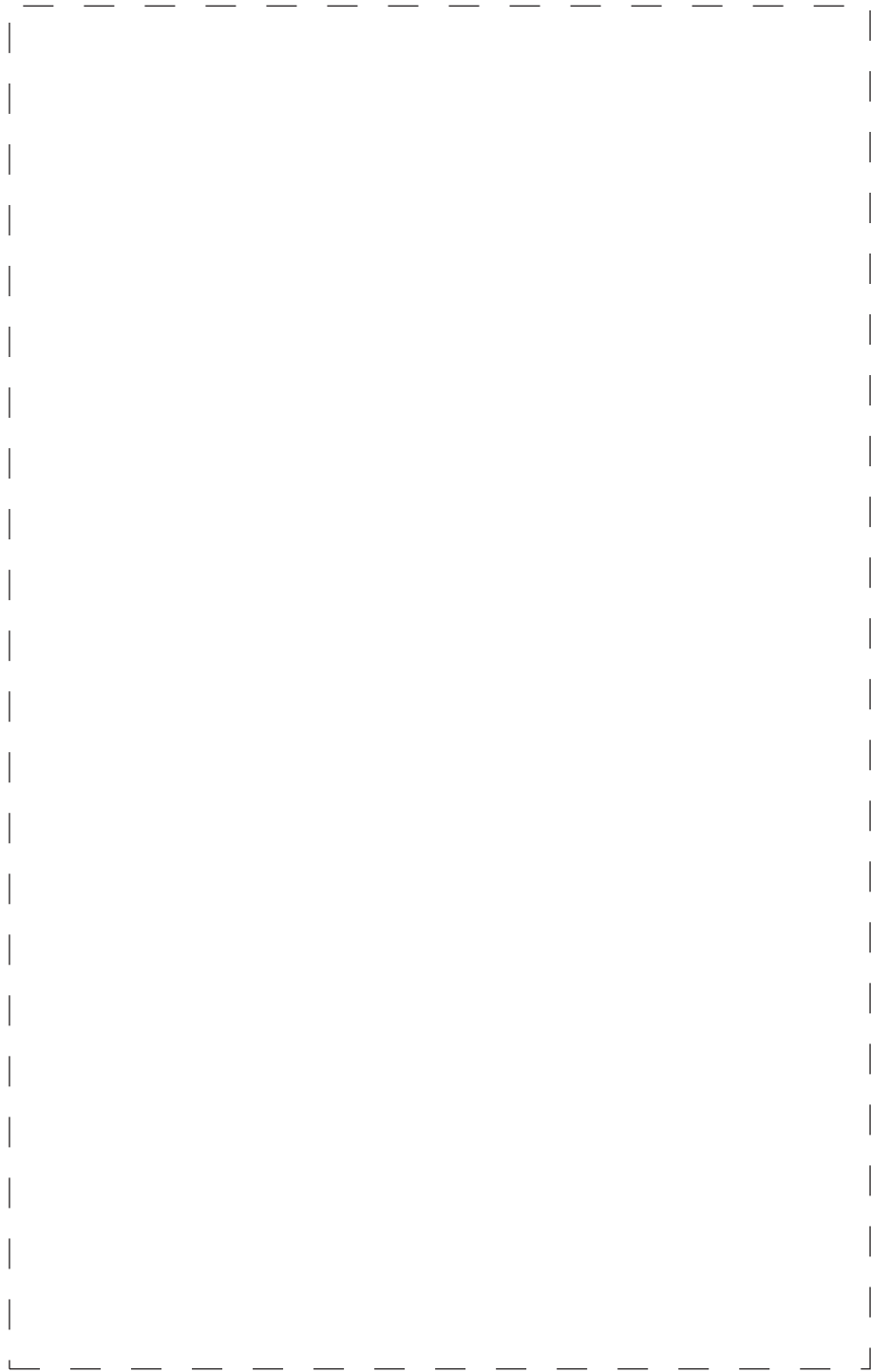
Dues línies terriblement paral·leles, 7

Apèndix

Postfaci d'Agustí Alcoberro, 231

Recursos, 248

Nota biogràfica, 249

Als qui, oblidats de tothom, rauen en paratges ignots sepultats sota uns grapats de terra que escassament els cobreixen les despulles,

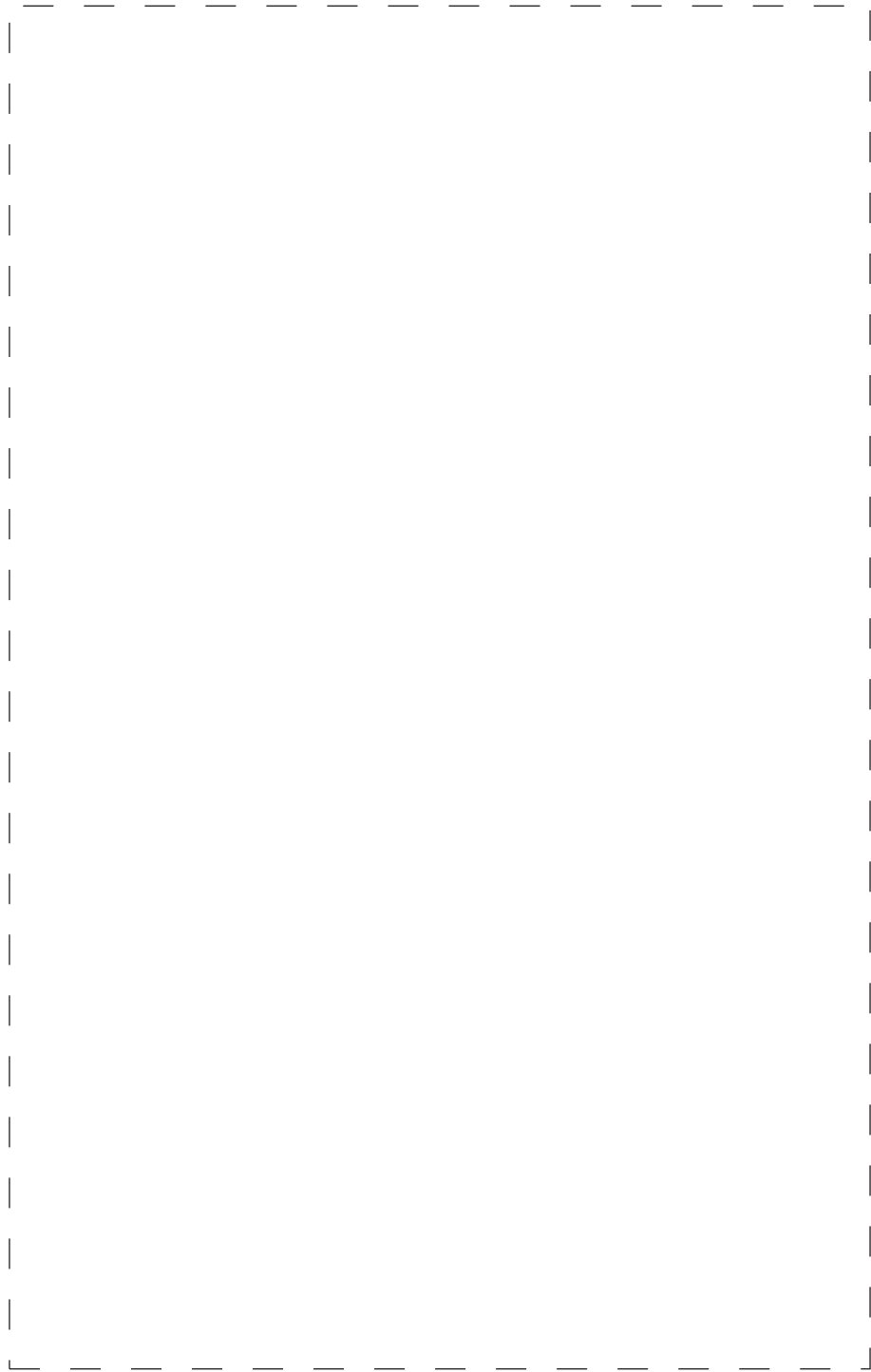
als qui, *captius i desarmats*, hagueren de sofrir un llarg calvari de befes i maltractaments en camps de concentració i batallons de treballadors,

als qui, d'una forma o altra, van resultar vençuts

i, molt entranyablement, als supervivents de la lleva del 41, coneguda popularment pel sobrenom de la Quinta del Biberó, els components de la qual —uns adolescents sense cap preparació militar— constituïren bona part de la carn de canó que va fornir les batalles més dures, els combats més violents, els xocs més brutals de la darrera guerra civil espanyola,

ofereixo les pàgines d'aquest llibre.

F. G. V.

Dia 27 d'abril de 1938

Estreno aquest diari al mateix temps que, també avui, enceto una nova etapa de la meua vida. Un trajecte que intueixo incert, extremament imprecís i confús. Fins ara la meua existència havia transcorregut sense gaires alts i baixos. Es pot dir que havia anat cremant etapes sota un ordre previsible: de primer el col·legi, després l'entrada a la feina, més tard hauria vingut el servei militar, el prometatge formal... La gràfica de la meua vida, suposant que hagués valgut la pena de fer-ne una gràfica, hauria presentat un traç ben poc accidentat. Aquella línia trencada que, amb perfil de serralada, marca la marxa de les empreses importants, si s'hagués aplicat a la meua manera de viure, no hauria ofert cims gaire elevats ni fondals massa profunds. Una recta, lleugerament ascendent, hauria travessat la gràfica de part a part fins que, al final de la meua existència, la ratlla hauria caigut verticalment —una davallada imparable i definitiva— com la d'una empresa quan fa fallida. Això, però, potser no s'hauria esdevingut fins d'ací a quaranta o cinquanta anys i o aneu a saber quan! Els dies s'assemblaven tant els uns als altres, que mai no se m'havia ocorregut de fer el que ara estic portant

a cap: escriure el meu diari. Considerava que no valia la pena anotar aquelles coses quotidianes que se succeeixen amb una regularitat que la repetició continuada fa esdevenir d'una monotonia insuportable. No crec que pogués resultar gaire suggestiu escriure, per exemple: «Avui he deixat l'escola. Entro d'aprenent en un taller. Ara ja faig el segon any d'aprenentatge. Ja sóc mig oficial. Al final del mes que ve...».

Aquest, o un altre de molt semblant, hauria pogut ésser el meu diari i, gairebé sense possibilitats d'error, hauria pogut anar escrivint, anticipadament, les pàgines corresponents als cinc anys vinents si no hagués esclatat la guerra. Però fins i tot convulsions com la que actualment sotragueja el país i que, col·lectivament, representen un capgirell en la forma de viure, no tenen, individualment, la transcendència de l'etapa que avui, per a mi, tot just s'inicia. Fins ara la meua gana era la mateixa gana que passa tothom; el meu fastigueig de la guerra era idèntic al de tots; el meu avorriment era calcat del que sofreix el veí del costat de casa; l'emprenyament, provocat per la situació adversa que ens ha tocat de viure, resultava bessó del que sentien els altres vaillets del poble. «Avui tampoc no tenim pa i ja estic cabrejat de les incomoditats d'aquesta maleïda guerra», hauria pogut escriure al meu diari. I a la pàgina següent: «Continuem sense pa, el pare crema, a la pipa, una barreja pestilent de fulles seques i herbes d'origen desconegut que no aconsegueixen treure-li les ganes de fumar, i la mare cou, en una olla ennegrida pel fum de la llenya que ella mateixa recull en un bosc

proper, una estranya combinació de fulles de bròquil, farinetes i un os, qui sap de què, que tampoc no aconseguirà treure'ns la gana que ens devora». Em fa l'efecte que anotar aquestes banalitats no resultaria gaire interessant. A tots els diaris íntims podríem llegir-hi la mateixa misèria; a tots deu deflectir-hi el mateix cansament. I, no obstant això, ara que endevino una forma de viure —qui sap si de morir— encara pitjor, m'agafaria a la monòtona realitat anterior amb la mateixa fermesa amb què un naufrag s'aferra a un clau roent.

Escric des de la caserna Carles Marx situada darrere el parc de la Ciutadella. Centenars de xicots de la meua lleva hem complert l'ordre d'incorporació proveïts de manta, motxilla, plat, cullera, cantimplora i botes. L'ordre que vam rebre ho feia constar taxativament: «Se presentarán, sin excusa ni dilación alguna, provistos de manta, mochila, etc., etc., todos los mozos del reemplazo del 1941 que...», etc., etc.

Fa una estona, quan el soldat que omple les fitxes m'ha preguntat si tinc alguna cosa a al·legar, he estat a punt de dir-li que sí: que una gran desgana m'impedeix de prendre part en aquesta lluita, que jo, als meus disset anys i amb un fardell curull d'il·lusions molt propi de la meua edat, no em sento gens obligat a intervenir en les diferències que puguin aduir uns i altres, que un legítim afany de viure m'impelleix a quedar-me a casa suportant el fum de la barreja fètida que fuma el pare i engolint els guisats estrambòtics que cou la mare, que no m'importa massa el que es ventila en aquesta guerra o que, almenys,

no m'interessa fins a l'extrem d'exposar-me a morir dessagnat com un conill en aquella mena de cataus anomenats trinxeres, i que, ben al contrari del que predica la Passionària, prefereixo viure de genolls que morir dempeus. Si més no, la primera posició sempre és susceptible de rectificació. La que ella proclama és definitiva i no admet cap esmena posterior. Posat a triar em quedo amb la primera.

—No, no tinc res a al·legar —he contestat.

M'han fet passar al pati. Un altre xicot, segurament amb un bagatge polític semblant al meu, ha ocupat el lloc que jo he deixat buit.

—¿Nom? ¿Nom dels pares? ¿Lloc de naixença? ¿Quin dia? —he sentit que li preguntaven mentre jo m'allunyava.

El pati de la caserna s'ha anat omplint de vailets que, com jo, han estat mobilitzats. Tots anem carregats amb la manta, la motxilla, el plat, etc., etc. —tal com deia el comunicat—, i, als ulls, tothom hi porta la mateixa expressió trista, vacil·lant, desolada, del brusc desarrelament, com un utensili més que no constava a l'ordre però que, d'ara endavant, formarà part inalienable del nostre bagatge.

Pels volts del migdia ens han donat un xusco a cada u. El contacte d'aquest pa, blanc i tendre com ja no en tenia memòria, ha alegrat una mica els semblants contrits. Em fa l'efecte que el record d'aquest pa —el vaig assaborint a petits pessics mentre escric aquestes ratlles— serà l'única impressió agradable que retindré del meu pas per aquesta caserna. Altrament m'emporto el record d'un

quarter brut, rònec, lúgubre i ombrívol, que put horriblement a ranxo; una pudor de calderada espessa i acre, que impregna les nostres robes i se'ns fica a dins del cos a través dels badius del nas i els porus de la pell amb tanta intensitat que, un rot que he fet suara, també podia a ranxo tot i no haver-lo tastat; una fetor tan repel·lent —el fum de la pipa del pare, en comparació amb aquesta pesta, és un perfum delicadíssim— que la conservaré gravada al cervell, ficada al nas, encastada als racons de l'estómac durant tota la vida.

Per acabar-ho de fer més repulsiu, el dia s'ha anat enfosquit, i ara cau un ruixim molest i persistent. Alguns hem cercat refugi sota el voladís que rodeja el pati. La majoria, en canvi, no es preocupen de protegir-se i aguanten la mullena, estoicament, amb l'apatia resignada dels qui ho tenen tot perdut.

Sense poder-ho evitar penso en la mare. Me la imagino rere els vidres de la balconera mirant, obsessivament, la cantonada des d'on, aquest matí, li he fet adéu amb la mà. La veig, immòbil com una estàtua, amb la cara tan prop de les balconeres que les seves llàgrimes es confonen amb la pluja que regalima pels vidres.

Dia 30 d'abril

Des de la caserna Carles Marx —encara porto aquella fetor de ranxo aferrada al nas— van traslladar-nos a Canet de Mar. En baixar del tren plovia a bots i barrals. Aguantant un xàfec que portava totes les traces de convertir-se en un altre diluvi universal, vam pujar en formació pels carrers de la vila amb aigua i fang fins a mitja cama. Feia la sensació que tots els carrers s'havien convertit en torrenteres. Potser els carrerons pels quals passàvem no eren res més que això: rieranys amb cases a banda i banda, que desembocaven a la riera que travessa la població i que, com una ganivetada llarga i ben donada, la parteix en dues meitats gairebé idèntiques. Va fer-me la impressió que Canet de Mar, com quasi totes les poblacions del Maresme, ha crescut contra corrent: com les anguiles. D'origen eminentment marítim, el poble ha anat remuntant el corrent de la riera i ha allargassat les construccions a ambdós costats de la riba, de manera que la principal via d'aigua és també el carrer més important de la població. La nostra estada a Canet només ha durat tres dies. Es pot dir que solament ha servit per a prendre'ns la filiació, canviar les robes de paisà per l'uniforme militar, for-

mar i rompre files, rompre files i tornar a formar innombrables vegades. ¡Ah! I suportar les bromades dels sergents vells —massa tarats o massa covards per anar al front—, els quals es divertien d'allò més amb la nostra in-experiència: «¿Algú de vosaltres és escriptent? ¡Redéu, quants pixatinters! Ací teniu una bona ploma —deien lliurant-los una escombra— i demostreu que coneixeu l'ofici escombrant el pati». O bé: «Els qui sàpiguen distingir els metalls que surtin de la fila. ¿Només dos? Doncs, ¡apa! Cap a la cuina a netejar peroles fins que quedin tan brillants com la plata».

Ara ens dirigim a un poble que se'n diu Sant Martí Sesgueioles. (Ja és prou estrany que encara conservi el «Sant». Desaparegueren dels noms dels pobles al mateix temps que abandonaren les fornícules de les esglésies.) Ignoro on cau, aqueix poble. Em penso que no ho sap ningú. A tots els qui ho he preguntat, no n'hi ha hagut cap que sabés donar-me'n raó. Per poc lluny que es trobi no és gens previsible d'endevinar quan hi arribarem ni si serà en tren o caminant. La màquina que ens estira —una vella màquina a la qual tota la força se li'n va en fum— és incapaç d'arrossegar la renglera de vagons que porta enganxats. De vegades ens quedem aturats entre dues estacions, i quan la caldera torna a tenir una mica de pressió, arrenquem de nou. Uns quilòmetres més avant, la màquina s'obstina a no continuar i es para escampant fum i foc com la testa d'un atrotinat drac de festa major.

A poc a poc, ací em paro i allà hi torno, anem deixant enrere les estacions. Amb la frescor del capvespre sembla

que la locomotora s'eixoriveix, i les parades esporàdiques, en qualsevol descampat, no sovintegen tant com abans. Per distreure la monotonia algú enceta una cançó coneguda, la qual, immediatament, és corejada per tothom. Una de les que té més èxit és «La Cucaracha». De la versió original només se'n conserva la tonada i la retronxa, mentre que les estrofes són improvisades per un solista de torn. Quan la lletra és actual i, sobretot, quan va condimentada amb una bona dosi d'humor i picardia, arrenca sorolloses riallades i prolongades salves d'aplaudiments.

A l'altre cap de vagó una veu detonant baladreja:

Ens han fotut en un tren,
een...
vell, xacrós i escotifat,
aat...
sabem quan hem arrencat
aat...
i però ignorem si arribarem!

—¿Com se'n diu del poble on anem? —em pregunta el noi del meu costat.

—Sant Martí Sesgueioles —li contesto.

—¿No saps si falta gaire per arribar-hi?

Jo m'arronso d'espatlles.

—iNi puta idea! —exclama, amb cara d'ensopiment, un vailet que seu davant nostre.

—iDeu haver-hi cada xavala! —diu el que m'havia preguntat pel nom del poble. I es posa a cantar:

Sant Martí Sesgueioles
oles...
té fama pels seus melons;
oons...
per mostra en porten les noies
oies...
idos de tendres i bufons!

Casualment el xiulet de la màquina —ara, fins i tot,
ja xiula— se suma a les rialles i els aplaudiments. Un cor
de veus desafinades, afòniques de tant cantar, entona la
retronxa:

La cucaracha,
la cucaracha,
ya no puede caminar;
porque no tiene,
porque le falta,
la patita de detrás.

Dia 1 de maig

La incògnita referent a la situació de Sant Martí Sesgueioles quedà resolta ahir mateix, si bé molt avançada la nit. Ja feia qui sap l'estona que «La Cucaracha», «Carrascal» i una pila inacabable de cançons, el nom de les quals ignoro, havien deixat pas a un total silenci; una quietud només interrompuda per la monòtona cantarella del tracatrac de les rodes en passar per les juntes dels rails i, esporàdicament, pel xiulet de la màquina. Com tantes vegades havia fet abans, el tren efectuà una altra parada. Aquest cop el xerric dels frens i la sotragada que invariablement acompanyava cada detenció passaren desapercebuts. Gairebé tothom dormia. Ara, però, l'atur era definitiu. Acabàvem d'arribar al nostre destí. El tren havia estat decantat en una via morta i, si la fosca no hagués planat pels voltants de la petita estació, hauríem pogut contemplar el sorprenent panorama d'una munió de pous, de centenars de pilars que sostenien les corrioles amb l'ajut de les quals es pouava l'aigua necessària per a regar els problemàtics melons que havien merescut la dedicació d'una estrofa.

Aquella màquina, vella i esbufegadora, havia invertit catorze hores justes per recórrer una distància de cent

quaranta quilòmetres. El que, segurament en altre temps, havia estat un dinàmic artefacte, ahir ens va desplaçar a una velocitat mitjana de deu quilòmetres per hora. Aquesta lentitud de moviment, ni que fos a peu, no crec que ens permeti batre cap rècord. Si de cas el de la ronse-ria i encara gràcies.

En baixar del tren vam ser obligats a romandre en formació, durant una estona tan llarga que això va provocar algunes protestes. Tot seguit quedà evidenciada la tònica que imperaria d'ara endavant. Dos xicots, escollits a l'atzar, van ser separats de la formació i conduïts al calabós. L'ordre va quedar restablert immediatament. (Aquest matí ens hem assabentat que, a falta de local adequat, els havien ficat en un galliner buit d'aviram.) Nosaltres hem passat la resta de la nit albergats, en grups, a les nombroses pallisses que hi ha als afores del poble.

De bon matí ens han concentrat en una plaça. El dia es presentava ennuvolat. Si bé encara no plouia, un cel cendrós, llis i opac com una planxa de plom, presagiava una mullena segura. Enfilat sobre la cabina d'un Katiuska, dret i amb les llistes a la mà, un oficial malcarat ha començat a cridar noms seguint un rigorós ordre alfabètic. Aquells que eren anomenats engegaven un crit de «i-present!» i passaven a engrossir el grup que s'anava formant en un racó de la plaça. Una boira, espessa i pesada, s'allargassava mandrosament arran de terra i es deixondia fugaçment quan es veia esperonada per les puntades de peu dels qui corrien a incrementar la colla de l'altre angle de la plaça. Després, els floccalls boirosos que s'havien

alçat al pas rabent dels homes s'ajeien novament sobre el sòl, com una gossada indolent. L'escena era realment impressionant. A la mitja llum de la matinada bromosa, la figura d'aquell oficial dempeus sobre la cabina del camió —com pilot d'una estranya nau que navegues en un mar de boira— adquiria un gran dramatisme.

Fins a la lletra L hem constituït un grup; la resta, fins a la Z, n'ha format un altre. El primer ha passat a dependre de la 60a Divisió; l'altre ha quedat incorporat a la 27a. De cop i volta he tingut el pressentiment que per a aquells dos grups —formats d'una manera capriciosa com pot ser una lletra inicial— la guerra començava d'una forma seriosa, inexorable, amb totes les molèsties i incomoditats i amb tots els perills que porta annexos. Una simple separació alfabètica podia significar, d'ara endavant, tenir sort o infortuni; viure o, tal vegada, morir. Que el fet de dir-se Foix o Moix, per exemple, possiblement influirà d'una faísó diferent en l'esdevenidor de cada u. Segons com rodin les coses podrà donar-se el cas que algú maleeixi la circumstància d'anomenar-se Brilles en comptes de Trilles, de la mateixa manera que, fa uns moments, un meu veí d'inicial es lamentava de la mala fortuna que guià el seu pare a inscriure'l com a nascut el dia 31 de desembre del 1920 —en realitat ell havia obert els ulls a la llum un dia més tard— amb la indubtable bona fe que, quan fos l'hora, pogués retornar del servei militar un any més jove.

—i! pensar que, si el pare no hagués tingut aquell nefast acudit, ara jo m'estaria a casa tranquil·lament!

Em fa l'efecte que no trigarem gaire a sentir: «iMira que dir-me Fort! Amb tanta gent com hi ha per aquests mons de Déu que es diu Llor, Port, Sort, Tort...».

Dia 20 de maig

Ens traslладem tan constantment d'un lloc a un altre, que fins avui no he pogut escriure res en aquesta llibreta. M'ha faltat temps i humor. Fins avui, d'ençà d'una colla de dies, no m'ha estat possible de treure'm les botes i, fins avui també, no m'he adonat que, dels mitjons, només en quedava el puny. Tota la planta i bona part de l'empenya han desaparegut consumides pel fregadís constant, la suor i la humitat. Durant tots aquests dies el nostre romiatge ha estat incessant. Acabàvem tan rendits, que al vespre ens deixàvem caure allí on fèiem parada, extenuats, i quedàvem adormits com un soc. No teníem esma ni de treure'ns les sabates.

Plou quasi cada dia i, quan després d'un xàfec torna a sortir el sol, fa una calor aclaparadora. Anem d'extrem a extrem; passem de la calor al fred i del sol a la pluja amb una facilitat exasperant. La roba que portem posada se'ns mulla i se'ns eixuga, a sobre, una pila de vegades al dia. El que no s'asseca mai del tot és la manta: la tragem tot el sant dia a coll, cargolada a tall de bandolera, completament xopa. Sadollada d'aigua com està, pesa igual que un ase mort. Consti que, això, ho dic amb coneixement

de causa. Precisament ahir em va tocar de carregar-ne un, d'ase mort. L'artilleria enemiga va matar el ruc que servia per a traslladar el material de l'oficina i, entre uns quants, el vam portar fins on hi ha instal·lades les cuines. Avui ja el duem entre tots. Ens l'hem cruspit per dinar en forma de bistecs, gruixuts, saborosos, i encara n'ha quedat algun retall per a adobar les lleties del vespre.

Vull creure que les marxes esgotadores a les quals hem estat sotmesos aquests dies deuen formar part de la nostra preparació militar. Si no fos així no hi veig la gràcia, suposant que veritablement en tingui alguna, caminar quilòmetres i més quilòmetres per anar a raure gairebé al mateix punt de partida. De vegades, després d'una jornada exhaustiva, ens ajoquem capolats i quan tot just acabem d'agafar el son ens fan alçar i emprenem una altra caminada que dura tota la nit. M'he vist forçat a dormir en totes les posicions imaginables: dret, ajupit, recalcat en un arbre, enmig d'un bassot, estintolant-me amb el fusell —ara ja tenim fusell— i, fins i tot, caminant. L'altre dia va venir d'un pèl que no em buido un ull. El xicot que marxava al meu davant es va deturar de sobte i jo, que caminava adormit, vaig envestir-lo. El punt de mira del seu fusell va fer-me un trauc arran mateix de la parpella. Hauria estat la primera baixa produïda per arma de foc. Rectifico: hauria estat la segona. La primera va ser la del ruc. Això sí: ha estat la primera ferida, encara que lleu, ocasionada per les nostres armes; uns fusells txecoslovacs, nous de trinca, que ens van ser lliurats, acabats de sortir de les caixes, encara plens de greix. Alguns vailets, amb la punta